

ВІДГ УК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, завідувачки кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка Пахомової Наталії Георгіївни на дисертаційну роботу
Сняtkової Тетяни Миколаївни «Профілактика синдрому госпіталізму у дітей
раннього віку з дитячим церебральним паралічем», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 016 – Спеціальна освіта

Актуальність теми дисертації,

її зв'язок із планами відповідних галузей наук

Тема дисертаційної роботи Сняtkової Тетяни Миколаївни «Профілактика синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з дитячим церебральним паралічем» має важливе теоретико-практичне значення для вітчизняної спеціальної освіти, оскільки надання комплексної психологічної, корекційно-педагогічної допомоги і підтримки, супроводу дітей з психофізичними порушеннями є надзвичайно актуальним напрямом, оскільки останнім часом все більше народжується фізіологічно слабких та нездорових дітей. У даному контексті слід звернути увагу на дітей раннього віку з ДЦП, як на особливу категорію дітей, які потребують ранньої допомоги і підтримки, що сприяє покращенню компенсаторних можливостей організму, вирішенню значної частини проблем в їх фізичному, інтелектуальному, мовленнєвому та особистісному розвитку.

Розглядаючи проблему надання кваліфікованої допомоги та підтримки дітям із ДЦП, дисертантка звернула увагу на явище госпіталізму, яке виникає у дітей даної категорії у зв'язку із тривалим лікуванням та перебуванням у лікувальних закладах, спеціальних закладах для дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування. Актуальність обраної теми дослідження Т. М. Сняtkової підкреслює той факт, що поява синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП призводить до важких наслідків у розвитку

дитини, зокрема: погіршення стану здоров'я, порушення психофізичного розвитку, а саме: інтелектуального, емоційного, мовленнєвого тощо.

Грунтовний теоретичний аналіз медико-психолого-педагогічної літератури, сучасних підходів до виховання, навчання і реабілітації дітей раннього віку з ДЦП дав змогу авторці дійти висновку, що найкращим методом збереження здоров'я дітей з ДЦП, попередження порушень вторинного походження, успішної реабілітації повинна бути система профілактики синдрому госпіталізму у даної категорії дітей. Сняtkова Т.М. в результаті проведеного дослідження визначила профілактику синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП як сукупність заходів, спрямованих на попередження розладів психіки та поведінки, підтримку психічного благополуччя; попередження розвитку захворювання та його рецидиву; систему заходів, спрямованих на попередження переходу хвороби у її хронічні форми, а також превентивна робота з батьками, або особами, які їх замінюють.

У роботі дисертантка детально та різноаспектно дослідила проблему формування синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП та визначила напрями, умови та сфери реалізації профілактичних заходів щодо попередження появи даного синдрому у дітей зазначеної категорії.

Зауважимо, що дисертаційна робота належно структурована, її науковий апарат відповідає змісту, чітко сформульовано мету й основні завдання дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів, їх значення для науки й практики

Даючи оцінку найсуттєвішим здобуткам дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне вказати на результати, що мають безперечну новизну, зокрема: вперше було здійснено ґрунтовний науково-теоретичний аналіз сутності синдрому госпіталізму та досліджено його клінічні прояви в дітей раннього віку з ДЦП на основі релевантно підбраного діагностичного інструментарію; розроблено програму та підбрані методи дослідження

синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП, що дають змогу різнобічно дослідити показники нервово-психічного і психомоторного, сенсорного, мовленнєвого, інтелектуального, соціального розвитку дітей цієї категорії в умовах госпіталізму. Дисертанткою виділено варіанти перебігу синдрому госпіталізму в дітей раннього віку з ДЦП: невротичний, тривожний, депресивний, моторно-руховий та визначено його види, залежно від ситуації виникнення: «лікарняний госпіталізм», «госпіталізм дітей-сиріт», «сімейний госпіталізм»; розроблено систему профілактики синдрому госпіталізму в дітей раннього віку з ДЦП, що охоплює заходи первинної, вторинної і третинної профілактики, які спрямовані на превенцію, корекцію та відновлення психомоторного, сенсорного, мовленнєвого, інтелектуального, соціального розвитку дітей з ДЦП.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в розробці та впровадженні системи профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП у роботу фахівців багатoproфільної команди, які працюють з дітьми даної категорії в умовах їх перебування в медичних закладах і закладах для дітей, позбавлених батьківського піклування.

Такі положення наукової новизни, теоретичного та практичного значення в цілому засвідчують дисертабельність роботи Сняткової Т.М, отже є предмет для дискусії та обговорення.

Повнота викладу в наукових публікація, відсутність порушення академічної доброчесності. Заслуговує на схвальну оцінку науковий доробок дисертантки, представлений в 14 публікаціях, з яких: 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні (Польща); 1 стаття у міжнародній колективній монографії (Німеччина); 6 статей – у наукових фахових виданнях України, включених до категорії Б; 6 статей і тез апробаційного характеру. Особистий внесок здобувача в роботах полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми профілактики синдрому госпіталізму, розробці методики експериментального дослідження та якісній і кількісній обробці

його результатів, створенні системи профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків,
сформульованих у дисертації**

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження, його висновків обумовлені теоретико-методологічними позиціями наукового пошуку. Одержані авторкою наукові результати відповідають суті та конкретним завданням дослідження, які досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів (теоретичних, емпіричних, математичної статистики). Поставлені завдання дослідження послідовно розкрито у трьох розділах роботи. Аналіз означених структурних складових дисертації вказує на системність у дослідженні поставленої мети і продуману завершеність опрацювання проблеми, теоретичного та науково-практичного обґрунтування стратегічних напрямів профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з дитячим церебральним паралічем. Висновки до кожного розділу дисертаційної роботи є логічно взаємопов'язаними та такими, що висвітлюють отримані результати, відповідно до поставлених авторкою завдань. Загальні висновки підтверджують своєчасність та актуальність концептуальних положень дисертації, використаних наукових підходів у розв'язанні окресленої проблеми.

Достовірність результатів роботи Сняtkової Т.М. підтверджується оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних конференціях міжнародного й всеукраїнського рівнів.

Структура дисертації Т.М. Сняtkової продумана, відповідає логіці дослідження, поставленій меті та завданням, що є свідченням наукової компетентності дисертантки. Дисертація написана державною мовою на достатньому науковому та літературному рівні.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертантка досить переконливо аргументує свій науковий пошук аналізом першоджерел. У першому розділі Сняtkовою Т.М. здійснено ґрунтовне узагальнення основних теоретичних підходів щодо проблеми дослідження госпіталізму у дітей; розглянуті причини та механізми виникнення синдрому госпіталізму; теоретично визначені види синдрому госпіталізму, залежно від ситуації виникнення: «лікарняний госпіталізм», «госпіталізм дітей–сиріт», «сімейний госпіталізм».

Результати аналізу українських та зарубіжних праць з проблематики дослідження виявили різноманітність поглядів вчених на сутності поняття «госпіталізм». Авторка достатньо переконливо визначає, що в науковій літературі синдром госпіталізму розглядається через призму поняття «депривація» і залежно від того, чого позбавлена дитина і які потреби не задовольняються. Синдром госпіталізму може проявлятися симптомами материнської, сенсорної, комунікативної, емоційної, рухової та соціальної депривації.

На позитивну оцінку заслуговує сформульоване дисертанткою в теоретичній частині роботи власне визначення синдрому госпіталізму, як погіршення стану здоров'я та порушення розвитку (психічного, інтелектуального, емоційного, мовленнєвого, фізичного) внаслідок розлучення дитини з матір'ю або особами, які її заміняють, і не задоволення основних потреб у догляді, турботі, спілкуванні, цілеспрямованому розвитку. Автором достатньо обґрунтовано та доведено, що на тепер немає розробленої і апробованої системи профілактики синдрому госпіталізму саме у дітей раннього віку з ДЦП.

У другому розділі автором представлена емпірична частина дослідження. Необхідно підкреслити логічну послідовність та обґрунтованість побудови експерименту. Тетяною Миколаївною було розроблено програму дослідження проявів госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП. Заслуговує на особливу увагу чіткій підбір діагностичних методик,

які відповідали завданням дослідження. До сильних сторін праці слід зазначити проведення дослідження дітей, які виховуються в різних соціальних умовах (в сім'ї та будинках дитини) і розподіл дітей за віковим критерієм (від народження до 1 року; від 1 року до 2 років; від 2 років до 3 років). За результатами факторного аналізу отримані емпіричні дані дали підстави дослідниці виділити 4 варіанти перебігу синдрому у дітей раннього віку з ДЦП, а саме: невротичний, депресивний, тривожний, моторно-руховий, про наявність яких свідчать прояви сенсорної, емоційної, комунікативної та рухової депривації.

Основні характеристики означених варіантів перебігу синдрому госпіталізму дали підґрунтя до розробки ефективних психопрофілактичних та психокорекційних заходів, спрямованих на їх уникнення та подолання даного синдрому. Заслуговує на схвальну оцінку дослідження авторкою особливостей реагування батьків на фізичний, мовленнєвий чи психічний недолік дитини з діагнозом «дитячий церебральний параліч». Отримані результати дають підстави дослідниці стверджувати про необхідність долучення батьків, які виховують дітей із ДЦП, до профілактичної роботи щодо попередження появи синдрому госпіталізму у таких дітей.

У третьому розділі важливим результатом дослідження є теоретично обґрунтована, розроблена та апробована система профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП. Відповідно до мети і завдань дослідження Сняtkовою Т.М. побудовано систему профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП з урахуванням виділених варіантів перебігу даного синдрому, в якій визначено завдання, напрями та сфери реалізації заходів первинної, вторинної і третинної профілактики.

Авторка переконливо довела, що важливою передумовою успішності всієї системи профілактичної роботи з дітьми раннього віку із ДЦП в умовах госпіталізму є систематичний підхід до її проведення, тобто послідовна реалізація завдань первинної, вторинної та третинної профілактики. Системність етапів профілактики госпіталізму у дітей раннього віку із ДЦП

передбачає обов'язкове дотримання послідовності в наданні допомоги, а саме: превенції виникнення синдрому госпіталізму; активної профілактичної роботи для недопущення його загострення у дітей, які вже мають певні прояви; попередження повторного виникнення госпіталізму, відновлення пізнавальної та соціальної активності, оптимізація різних сфер розвитку у дітей, які подолали його.

Після реалізації системи профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП в експериментальній групі було констатовано суттєве зменшення таких поведінкових проявів як агресивність, негативізм, конфліктність, емоційна нестійкість та запальність. Дисертанткою була виявлена позитивна динаміка в розвитку зорових та слухових орієнтовних реакціях, а також, сприйняття, соціальної поведінки, самостійкості та соціального розвитку дитини. Покращився розвиток мовлення у таких дітей, а саме: розуміння зверненого мовлення, збагачення словникового запасу тощо. Також, авторкою відмічена відсутність критичних змін у контрольній групі (в тому числі не помічено негативних наслідків чи тенденцій). Необхідно підкреслити, що найскладнішим завданням виявилася профілактика затримки в розвитку моторики, оскільки цей розвиток гальмується і ускладнюється особливостями перебігу захворювання, отже, обмежує можливості дитини в оволодінні навичками конструктивної й образотворчої діяльності та навичками, що відповідають віковому розвитку дитини. Слід наголосити, що значущим в дослідженні є залучення батьків до профілактичної роботи, що суттєво покращило результати профілактичної роботи.

За результатами досліджень, Сняtkова Т.М. дійшла висновку, що припинення тривалої депривації у дитини раннього віку в результаті спеціально організованої корекційної допомоги призводить до нормалізації в поведінці, емоційної стабілізації, позитивної динаміки загального розвитку дитини.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційної роботи Сняtkової Т.М. засвідчив їхню повну ідентичність в частині

формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту роботи

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, відзначаючи високий науковий рівень проведеного дослідження, вважаємо за доцільним звернути увагу на окремі дискусійні питання та зауваження:

1. У другому розділі дисертаційної роботи представлено перелік діагностичних методик для дослідження нервово-психічного розвитку та особливостей прояву госпіталізму у дітей раннього віку, а саме: методика Г.В.Пантюхіної, К.Л.Печори, Е.Л.Фрухт; Мюнхенська функціональна діагностика, методика «Гном». На нашу думку, потребує більш детального пояснення вибір саме цих методик для вивчення проявів досліджуваного феномену (прояву госпіталізму у дітей раннього віку).

2. У третьому розділі дослідження автором обґрунтовано актуальність профілактичної роботи з дітьми раннього віку з ДЦП; розроблено систему профілактики різних варіантів перебігу синдрому госпіталізму у дітей раннього віку цієї категорії; доведено ефективність профілактичної роботи, що спрямована на попередження синдрому госпіталізму у дітей. Дослідження набуло б більшої значущості, якби авторка представила принципи та умови успішної реалізації системи профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП з урахуванням виділених видів «лікарняний госпіталізм», «госпіталізм дітей–сиріт», «сімейний госпіталізм».

3. Враховуючи важливу роль родини та дорослих в реалізації системи профілактики синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з ДЦП необхідним, на нашу думку, є врахування соціально-економічного статусу родини (дорослих), освіти та матеріального стану сімей або опікунів дітей із ДЦП. Вагомість практичного доробку збільшилась, якби авторка в роботі

представила методичні рекомендації для батьків та фахівців з профілактики первинних, вторинних та третинних проявів синдрому госпіталізму у дітей з урахуванням виділених видів.

4. Експериментальна частина дисертаційної роботи дещо перенасичена таблицями та рисунками, зокрема в основаному тексті роботи подано 21 таблицю та 14 рисунків за результатами проведеного емпіричного дослідження. На нашу думку, доречно подати цей матеріал в додатку.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Сняtkової Тетяни Миколаївни на тему «Профілактика синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з дитячим церебральним паралічем» за актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблеми, практичним значенням відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №261 (зі змінами), та вимогами пп. 9, 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувачка кафедри
спеціальної освіти і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

Наталія ПАХОМОВА

Підпис	<i>Наталія Пахомова</i>
Засвідчую	<i>Наталія Пахомова</i>
Ст.інспектор з кадрів	<i>Наталія Пахомова</i>
відділу кадрів	<i>Наталія Пахомова</i>